

Választás – 2008

A Magyarországi Református Egyház rendje szerint hatévenként tisztújításra kerül sor. Az egyházmegyei és az egyházkerületi tisztségviselők választási eljárása 2008. szeptember 1-jétől 2008. december 31-éig tart. Ehhez kapcsolódva az alábbiakban Gottfried Wilhelm Locher tanulmányát adjuk közre, valamint Márkus Mihály püspököt kérdezzük az egyházkormányzásról és az egyházi választásokról.

(– A Szerk.)

GOTTFRIED WILHELM LOCHER
Református egyházkormányzat*

Alapvetés kilenc tételben

A református episzkopé kollektív egyházkormányzás. Az egyetemes papság és a különleges, ordinált tisztség vonásait egyesíti, hiszen laikusok és felszenteltek, lelkészi és világi tagok közösen viselik a kormányzás felelősségét. Nem a felszentelés, hanem a keresztség az egyetemes papság alapja.

Amennyiben a fenti kijelentés megállja a helyét, abból az következik, hogy a református egyházkormányzat helyes formájára vonatkozó kérdés nem merül ki a tisztségekkel kapcsolatos klasszikus kérdésben. Az egyházkormányzat a felszentelt tisztség dimenziójaként is felfogható, de nem csak akként. Az Isten népe egészével szemben felelős egyházkormányzás ezért nem csak a tisztségek értelmezésétől, hanem alapvetően a keresztségfelfogástól függ. A hívek egyetemes papsága felhatalmazás az egyházvezetői tisztségre. Ebben különbözik a református tisztségfelfogás például a római katolikus vagy az ortodox értelmezéstől. Ezzel együtt a református egyháztan is ragaszkodik a különleges, ordinációhoz kötött egyházi tisztségekhez. Hogy az egyházkormányzás szempontjából milyen jelentőséggel bír a felszentelt tisztség, a következő tételek igyekeznek leírni. Az egyetemes és felszentelt papság kapcsolatának meghatározása lesz a kiindulópont, s ezt követik a felszenteléshez kötött egyházvezetői tisztség lényegére és formájára vonatkozó megállapítások református távlatban. A reformátori teológia újabb keletű hivatkozásaként a leuenbergi közösség (mai nevén az Európai Protestáns Egyházak Közössége) dokumentumai szolgálnak.

Első tétel: az egyetemes papság meghatározó az egyház számára

Az egyházi tisztségekről és szolgálatokról való gondolkodás érdemben a következő megállapítással kezdődik: „Az egyház mi vagyunk; keresztyének, bűnös

* A fordítás alapjául szolgáló cikk a Theologische Zeitschrift 2/64, 2008, 151–168. oldalain jelent meg. A szerző rendszeres teológus, a Fribourg-i Egyetem docense, az Ökumenikus Tanulmányok Intézetének igazgatója, a Református Világszövetség európai alelnöke.

és halandó emberek, akiket Isten hit által a szentek közösségévé formál”.¹ Reformátori felfogás szerint az egyház a testvérek azon gyülekezete, „ahol Jézus Krisztus az igében és sákramentumban a Szentlélek által mint Úr cselekszik” (Barmeni Hitvallás, 3. tézis). A reformáció egyházai ennek megfelelően azt hangsúlyozzák, „hogy az igehirdetés feladatában és annak, illetve a sákramentumok helyes kiszolgáltatásának felelősségében (...) az egész gyülekezet osztozik”.² A keresztség által valamennyi keresztyén részesedik Krisztus prófétai, papi és királyi tisztében, és ezáltal arra hivatott, hogy az evangéliumot hirdesse. Ezt jelenti az egyetemes papság.³ Ez az egyetemes papság az egyház pótolhatatlan alkotóeleme: „Mind a lutheri, mind pedig a kálvini reformáció a kezdetek óta hangsúlyozta az egyetemes papságot (vö. 1Pét 2,9), amit a keresztség alapoz meg, és a keresztyén ember keresztyén voltától elválaszthatatlan. Luther a keresztyén ember hit általi szabadságáról, amely a szeretetben való szolgálatot is magába foglalja, úgy beszél, mint Krisztus prófétai és papi tisztében való részesedésről (WA 7,27k). A Heidelbergi Káté is szól a Krisztus hármasságában való részesedésről (31. és 32. kérdés). Az újszövetség (a zsidó papságon kívül) csak Jézus Krisztusról magáról, aztán pedig valamennyi keresztyénről beszél úgy, mint papokról. Ennyiben az egyház papi jelleget hordoz. Csak ebben az összefüggésben beszélhetünk egyházi tisztségről.”⁴

A tisztség kérdésével kapcsolatos reformátori sajátosság abban áll, hogy az a megkereszteltek közösségének tulajdonítja a felügyeletet és a legfelsőbb egyházi döntéshozatal jogát. Ennyiben az egyetemes papság reformátori értelmezése jelentősen eltér attól, amit a II. Vatikáni Zsinaton az atyák a „hívók közös papságáról” (*sacerdotium commune fidelium*) mondtak.⁵ Az egyházkormányzás felelősségének konkrét formája ennek megfelelően ökumenikus vita tárgya: míg a katolikus fél a megkereszteltek közösségének inkább idői és térbeli értelemben vett katolikus dimenzióját, azaz a történelmileg hatékony egyház szervezeti jellegét hangsúlyozza, addig az egyetemes papság fogalmának értelmezésekor a reformáció egyházai, kvázi *alap-demokratikus* szemlélettel, az egyes megkereszteltek mindig aktuális, közvetlen felelősségére és beleszólására összpontosítanak. Az egyetemes papságot a reformáció egyházaiban ténylegesen az időben jelenvaló, helyileg megjelenő egyháztagok papságaként értelmezik.

Második tétel: az egyetemes papság nem kérdőjelezi meg a felszenteléshez kötött tisztséget, hanem feltételezi azt

Az egyházi tisztségek teológiai értékelésében az egyetemes papság a keresztség üdvösségre nézve alapvető jelentőségének köszönhetően bír kiemelt szereppel. Mivel a keresztség a Krisztus testébe való betagozódást jelenti, feljogosít a kollektív papság gyakorolására. A legnagyobb emberi felelősséget ennek megfelelően valamennyi megkeresztelt közösen viseli; az az Isten népe egészét illeti meg. Ám a református teológia ahhoz is ragaszkodik, hogy a hívek egyetemes papságából nem következik a különleges, felszentelt tisztség leértékelése. Az érvelés éppen fordított: az egyetemes papság rá van utalva a különleges, felszentelt tisztségekre. Az Isten népe a maga köréből embereket jelöl ki, akiknek különleges,

a többi keresztyén ember küldetésétől különböző módon kell az ige szolgálatát ellátni: „Az evangélium hirdetése és az üdvközösség felajánlása a gyülekezet egészének és egyes tagjainak a megbízatása, akik a keresztség által arra hívtak, hogy tanúságot tegyenek Krisztusról, szolgálják egymást és a világot, hit által pedig részesednek Krisztus közbenjáró papi tisztében. Az evangélium folyamatos és nyilvános hirdetésére és a helyes tanítás megőrzésére mégis külön kiválasztanak és felszentelnek egyes, erre kiképzett gyülekezeti tagokat. Az ige szolgálóként a gyülekezet számára is hirdetniük kell Isten ígését, és ki kell szolgáltatniuk a sákramentumokat, ezáltal szolgálva és a világ előtt is megjelenítve – a gyülekezet sokrétű tanúságtételével és szolgálataival együtt – annak egységét.

Az ige szolgálata – akár igehirdetés, akár tanítás vagy lelkigondozás formájában – minduntalan rá van utalva a gyülekezet egyetemes papságára, és azt hívatott szolgálni, ahogy a megkeresztelt egyetemes papsága is visszaül az igehirdetés és a sákramentumok kiszolgáltatásának különleges szolgálatára. Így aztán az egyetemes papság, reformátori értelmezésben, Krisztus különleges megbízatásán alapszik, egyben annak szolgálatában áll az egész gyülekezettel együtt, az ige vezetése alatt.”⁶

Az egyöntetű ökumenikus konszenzusnak megfelelően tehát a református egyházak is ismerik a különleges, felszenteléshez kötött tisztséget, amely az egyetemes papságtól nem csak gyakorlatban, hanem megbízatásban is, nem csupán mennyiségileg, hanem minőségileg is különbözik.⁷ Ez az ordinált tisztség az egész gyülekezet, azaz a hívek egyetemes papságának szolgálatában áll. Amennyiben a felszentelt lelkészek ezt a szolgálatot látják el, Isten népétől elkülönülnek. Szolgálatuk elengedhetetlen, mert az építi fel az egyetemes papságot. A felszentelt tisztség tehát olyan szolgálatot jelent a gyülekezetben, amely különbözik az egyetemes papságtól. A különbség ezért nem fokozati, hanem lényegi. Így akár az Isten népe egészének döntéshozatalban való részvételét, akár a különleges egyházi tisztség szükségességét elvitatni ellentétes a református hagyománnyal. A felszentelt és fel nem szentelt egyháztagok teológiaiilag megalapozott egyensúlya (équilibre), azaz a keresztségben részesült hívek papsága és a Krisztus különleges felhatalmazásán nyugvó, sajátos tisztség együttműködése bizonyos szempontból az egyházi tisztségekkel kapcsolatos reformátori teológia szíve. Míg az egyetemes papság a református egyházi rendtartásokban nagy hangsúlyt kap, addig az attól különböző, felszentelésen alapuló tisztség sajátos jegyeiről szóló kijelentések feltűnően visszafogottak.⁸ A felszentelt papságot inkább az egyházi rend eszközeként, mintsem az egyetemes papságtól lényegileg különböző valósággként értelmezik. Ehelyütt mind a református jelleg, mind a protestáns ökumené értelmezése érdekében tisztázásra van szükség – ahogy Bullinger kijelentése is bizonyítja: „Midőn azonban a pappás papságot a Krisztus egyházából kiküszöböltük: ezzel az egyházi szolgálatot nem töröltük el.”⁹

Harmadik tétel: a felszenteléshez kötött tisztség, akárcsak a hívek egyetemes papsága, meghatározó az egyház számára

Ezzel már elő is készítettük annak a tételnek az indoklását, mely szerint a felszentelt tisztség a maga sajátos szolgálatával nem egyszerűen az egyházi tiszt-

séggel kapcsolatos teológia következtlenül végrehajtott megreformálása miatti maradvány, hanem az egyház számára meghatározó és elengedhetetlen valóság: „Közös reformátori felfogás szerint az egyházat az alapozza meg, hogy 'Jézus Krisztus az igében és a sákramentumban a Szentlélek által mint Úr cselekszik' (Barmen 3.) és a hit által munkálkodik. Az igéhez és sákramentumhoz Krisztus rendelése szerint hozzátartozik egy tisztség, a 'ministerium verbi' (CA V), amely az igehirdetés és a sákramentumok kiszolgáltatásának szolgálatát végzi.”¹⁰

A felszenteléshez kötött tisztség tehát nem csupán a rend iránti emberi szükségletből fakadóan meghatározó eleme az egyháznak, hanem elsősorban a Krisztus által ráruházott hivatásánál fogva: „Isten az Ő egyházának egybegyűjtése, alapítása, kormányzása és fenntartása végett mindenkor alkalmazott szolgákat, most is alkalmaz, és alkalmazni fog ezután is mindaddig, míg az egyház a földön meglesz. Az egyházi szolgák eredete, intézménye és működése tehát igen régi és Istentől van, nem pedig valami új, vagy emberektől való rendelkezés. (...) Következésképpen az egyházi szolgák nem csupán szolgák gyanánt tekintendők, hanem úgy, mint Isten szolgálói, akik által Isten az emberek üdvösségét munkálja.”¹¹

Ordinált tisztség isteni rendelés alapján? Kitűnik, hogy Bullinger álláspontja csak feltételesen egyezik korunk református tisztségértelmezésével. Azt, hogy a felszentelt tisztség Istentől származna, mai református egyházi rendtartások nem említik. Ehelyett inkább az ékes rend megtartásában betöltött szerepét hangsúlyozzák. E tekintetben mintha lényeges különbség mutatkozna a reformáció egyházai között: „A lutheri hagyomány ezt a tisztséget inkább az egyházat létrehozó ige felől értelmezi; a református hagyomány ezzel szemben úgy tekint rá, mint ami az egyház helyes rendjéhez tartozik. Mindkét hagyomány egyházai, amelyek a Leuenbergi Konkordiát aláírták és abban részt vesznek, egyetértének abban, hogy a 'felszentelt tisztség' hozzátartozik az egyház létehez.”¹²

A hangsúlybeli különbségek ellenére reformátori konszenzus, hogy Krisztus a követésre szólító általános felhívás mellett egy igehirdetésre szóló sajátos megbízatást is hátrahagyott, amely alapvetően valamennyi keresztyén embernek szólhat, elvárásként mégsem fogalmazódik meg minden hívővel szemben. Ez az alapja annak, hogy a felszentelt lelkési szolgálat nem csupán a rendet elősegítő, hanem Krisztus által alapított, azaz a Szentlélek Isten által rendelt tisztségként érthető. Ezen az a tény sem változtat, hogy Isten népének egésze felelősséggel tartozik az igehirdetés tisztaságáért és a sákramentumok helyes rendben történő kiszolgáltatásáért: „A reformáció egyházai egyidejűleg azt is hangsúlyossá teszik, hogy az igehirdetés szolgálata és a sákramentumokkal való helyes élés felelőssége nem csak a felszentelt tisztséget, hanem az egész gyülekezetet megilleti. A felszentelt tisztség önmagában nem biztosítja az egyház igaz létét, hanem alá van vetve Isten ígéjének.”¹³

A különleges, ordinált tisztséget Krisztus avégre alapította, hogy Isten népe és ezzel az egyetemes papság épülését szolgálja. Ez az igehirdetésnek és a sákramentumok kiszolgáltatásának szolgálata a *sanctorum communio* egészén belül. Éppen azért, mert nem azonos az egyetemes papsággal, azzal együtt meghatározó eleme az egyháznak, ami azt jelenti, hogy a felszentelt szolgálat az egyetemes

papságtól különböző jellegével az egyház lényegéhez (esse) és nem csak formájához (*bene esse*) tartozik hozzá. A reformátori iratokból nem igazolható az, hogy a reformációval bármelyik sajátos, felszentelt tisztséget felváltotta és eltörölte volna a hívek egyetemes papsága.

Negyedik tétel: a felszenteléshez kötött tisztség alapja a Szentírásban említett sokszínű tisztségek sora; konkrét formája az egész egyház életéből ered

A felszentelt tisztség a szolgálat Újszövetségben megjelenő formáihoz igazodik; a Krisztus testének szolgálataként sokféle alakot ölt. A Biblia ráadásul a felszentelt tisztség konkrét formáját illetően némi szabadságról tanúskodik – amennyiben egyáltalán bibliai alapokra hivatkozhatunk e tekintetben: „A ’tisztség’ fogalma nem fordul elő az Újszövetségben, ehelyett szolgálatról, méghozzá szolgálatok sokféleségéről olvashatunk benne. Pál szerint minden keresztyén ajándékot kapott, hogy szolgálatát betöltse. Az újabb ökumenikus párbeszédben is méltán jut hangsúlyos szerephez az egyház, illetve a keresztyének szolgálatáról szóló beszéd. A szolgálat pedig nem csak a gyülekezeten belüli, hanem a világért végzett szolgálatot is jelenti. (...) Az Isten által alapított tisztségnek a szolgálatokhoz való viszonya változó. Az, hogy az egyház a békéltetés szolgálatához tartozó tisztségeket (szolgálatokat) miként rendezi, az emberi felelősség körébe tartozik, ám feltételezi a „*vocatio externa*”-t (külső elhívást). Ez a felelősség magába foglalja a világra irányuló szolgálatokat is.”¹⁴

A református tisztségértelmezés számára ez a bibliai megalapozás elengedhetetlen. A felszentelt tisztségnek a Pál által említett szolgálatokkal való szoros kapcsolata a felszentelés újszövetségi jellegzetességét, a szolgálatra való felhatalmazást állítja a középpontba. Mivel az ige szolgálata mindig konkrét élethelyzetekben valósul meg, formáját tekintve szükségszerűen sokszínű: „Az újabb kutatásban és egyházaink között is messzemenő egyetértés van abban a tekintetben, hogy a Szentírás alapján nem lehet egyetlen gyülekezeti rendet vagy hivatali struktúrát kizárólagosan kötelezővé tenni. Az Újszövetségben különböző gyülekezeti formákkal találkozunk, és egyfajta fejlődés is megfigyelhető. Ez lehetőséget ad az egyházaknak arra, hogy a különböző egyházi rendeket kölcsönösen elismerjék.”¹⁵

Kálvin János: pásztor – tanító – presbiter – diakónus. A református hagyományban leginkább a bibliában szereplő tisztségek kálvini (Bucertől átvett) olvasata vált meghatározóvá az egyházi tisztségek rendjére nézve: „Négy feladatkör, illetve a tisztségek négy formája létezik, amelyeket az Úr az egyház kormányzására rendelt: először is a pásztorok, aztán a tanítók, a vének és negyedszer a diakónusok. Ha tehát azt akarjuk, hogy az egyház ékes rendben és sértetlenül éljen, akkor a kormányzásnak ehhez a formájához tartunk magunkat.”¹⁶

Pásztorok: A pásztorok feladata, hogy „nyilvánosan és személyre szólóan egyaránt hirdessék Isten ígését: tanítsanak, intsenek, korholjanak és feddjenek. A sákramentumokat is ki kell szolgáltatniuk, valamint a vénekkel és a tanács megbízottjaival a jó rend fenntartásáról gondoskodniuk.”¹⁷

Tanítók: „A tanítók különleges feladata abban áll, hogy a hívőket az üdvös tudományban vezessék, hogy az evangélium tisztaságát se tudatlanság, se tév-tanítás meg ne zavarja. (...) A pásztori hivatalhoz és az egyház kormányzásához legszorosabban a teológiai oktatás kapcsolódik, amelynek ki kell terjednie az Ó- és Újszövetségre egyaránt.”¹⁸

Presbiterek: A vének feladata abban áll, „hogy minden egyes tag életvezetését figyelemmel kövessék, és azokat, akik ballépést követnek el, vagy rendezetlen viszonyok között élnek, barátilag megfeddjék. (...) A választási eljárásról a következőképpen határoztunk: a kistanácsnak el kell rendelnie, hogy a fellelhető legfeddhetetlenebb és legalkalmasabb embereket jelöljék. Ennek céljából ki kell kérni a lelkészek tanácsát.”¹⁹

Diakónusok: „A régi egyházban a diakónusoknak mindig is két fajtája volt: egyesek feladata a szegényeknek szánt javak átvétele, elosztása, kezelése, valamint a napi alamizsna, a vagyontárgyak, kamatok és kölcsönök gondozása volt. Mások megbízatása a betegek gondozásában és a szegények ételmezésében állt.”²⁰

Kálvin egyházi tisztségekről szóló tanítása „az ezeknek a feladatoknak a teljesítéséhez szükséges, pedagógiai és közösségre irányuló vetületet magába foglaló alapfunkciók felsorolásaként” értelmezhető.²¹

Heinrich Bullinger: püspökök – presbiterek – pásztorok – tanítók. Bullinger is több dimenzióban összegzi az egyházi tisztség konkrét formáit, de máshová helyezi a hangsúlyt: míg Kálvinnal egyezően idesorolja a véneket, pásztorokat és tanítókat, nem nevezi meg a diakónusokat, de kiegészíti a listát a felügyelői, illetve a püspöki tisztséggel. „A püspökök pedig az egyház felvigyázói és őrei, akik az ételmet és egyéb szükséges dolgokat kezelik az egyházban. A presbiterek vagy vének az egyháznak mintegy tanácsosai és atyjai, akik üdvös tanáccsal kormányoznak. A lelkipásztorok őrkdnek az Úr nyája felett és ennek szükségleteiről gondoskodnak. A tanítók oktatnak és tanítják az igaz hitet és kegyességet. Tehát most is szabad az egyház szolgálait püspököknek, presbitereknek, lelkipásztoroknak és tanítóknak nevezni.”²²

Bullinger tanítása annyiban különbözik Kálvinétól, hogy az egyházi tisztség alapvető jellegzetességeként az igehirdetés dimenzióját teszi hangsúlyossá. Így Bullinger végül is az igehirdetés egy, átfogó szolgálatáról beszél különböző formákban.²³ A püspöki tiszte az igehirdetés szolgálatán belül a következőképpen jellemzi: „(A püspök) feladata az volt, hogy őrkdjön a vének és az egész nyáj fölött. Nem volt hatalma a szolgatársai vagy a vének fölött – ahogy Cyprianus szavaiból kivehettük –, hanem ahogy egy konzulnak a szenátusban az volt a feladata, hogy a közvélekedést felmérje, és a szavazásokat lebonyolítsa, felügyelje a törvényeket és a jogot, valamint figyeljen arra, hogy pártok ne alakuljanak ki a szenátorok között, ugyanez volt a feladata a püspöknek az egyházban. Egyébként a papokkal minden tekintetben egyenlő volt. Ha az idők folyamán a papok vakmerősége és a püspökök becsvágya nem harapódzott volna el, szavunk se lenne ellenük.”²⁴

Mindkét álláspontra jellemző, hogy az egyházi szolgálatot több konkrét formában ragadja meg. A szolgálat lényegi, de nem kizárólagos karakterjegye a pré-

dikáció és a sákramentumok kiszolgáltatása. A diakóniát és az egyházkormányzást kimondottan teológiai és kibernetikus valójában, a különleges egyházi tisztvetületeként fogják fel.²⁵

Ötödik tétel: a felszenteléshez kötött tisztség az ige sok vetületet magában hordozó szolgálata: az evangélium hirdetését vezeti szóban és tettben

Ha Isten ígéjéről beszélünk, további tisztázásra van szükség. Egyetértés van abban, hogy „Isten ígéje” Jézus Krisztus evangéliumát jelöli. Meglátásom szerint ugyanakkor a református (és egyáltalán a reformátori) teológia nem konkretizálja kielégítően, hogy miben áll az ige szolgálata. A szorosabb értelemben vett ige-hirdetést, azaz a prédikációt illeti kétségkívül az a központi szerep, amelyet a 16. századi reformáció tárt fel újból. Az egyházi lét középpontjában az istentisztelet, annak centrumában pedig Isten ígéje áll. De már a Confessio Augustana megfogalmazásában is, miszerint az egyház a szentek közössége „*in qua evangelium pure docetur et recte administrantur sacramenta*”,²⁶ némi pontatlanság érhető tetten az „Isten ígéje” jelentéstartalmával kapcsolatban: nem vezet a hirdetett (pontosabban „tanított”) evangéliumra és a kiszolgáltatott sákramentumokra történő *nyelvi* felosztás óhatatlanul az evangélium és sákramentum közötti *logikus* különbségtételhez? Nem eredményezi ez azt, hogy Isten ígéjét elsődlegesen a prédikáció folyamatához kötjük, ha kimondatlanul is, és ezzel, ugyancsak hallgatólagosan, a sákramentumi cselekmény súlyát veszti?

Persze, nem ez a célja az Ágostai Hitvallásnak; helyütt inkább az ige-hirdetés és a sákramentum elválaszthatatlan összetartozását hangsúlyozza. De az egyházi tisztségek szempontjából lényegtelen kérdés, hogy törekedtek rá, vagy csupán elfogadták ezt a hangsúlyeltolódást. Meghatározó viszont, hogy Isten ígéjének a sákramentumi cselekménytől eltávolodó értelmezése leszűkítésnek tűnhet, és így félreérthető. A félreértés alapját azzal rakjuk le, ha az evangéliumot és a sákramentumot, mint két egymást kiegészítő valóságot soroljuk fel. Ez ott történik meg, ahol Isten ígéjét alapvetően és kizárólagosan Isten ígéjének hirdetésével, valójában magával a prédikációval azonosítják.²⁷ Ez az értelmezés ölt testet a messzemenőig a prédikációra összpontosító liturgiai tervezetekben, ahogy azokat az ökumenikus partnerek, különösen a református gyakorlatban, érzékelik.

Verbum divinum – pro ecclesia. A helyes megfogalmazás így szólna: Isten ígéje és a sákramentum, akárcsak Isten ígéje és az ige-hirdetés, elválaszthatatlanul összetartoznak. A prédikáció eseménye és a szentségek kiszolgáltatása két módja annak, ahogy az egy evangélium közli magát. Az egymásnak megfelelő liturgiai mozzanat ezért nem az *evangélium* és a sákramentum, hanem az *ige-hirdetés* és a sákramentum, mert mindkettő a maga sajátos módján közvetíti az evangéliumot, azaz Isten ígéjét. Sok múlik ezen a finom különbségtételén: ha ezt figyelembe vesszük, megnyílik az út az evangélium különböző megnyilvánulásainak komolyan vételére, ami által elkerülhetjük azt a félreértést, amely Isten ígéjét egy nyelvi eseményre szűkíti le. „Isten ígéje” ugyan feltétlenül az ige-hirdetés eseménye, de egyben több is, mint írásba foglalt vagy kimondott szó. Hi-

szen az „Isten igéje” elsősorban nem írás vagy beszéd, hanem az Atya kibeszélhetetlen igéje: az emberré lett ige: „Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige” (Jn 1,1). Jézus Krisztus evangéliuma lényegében Jézus Krisztus maga; Isten hirdetett igéje ennek megfelelően Isten testet öltött igéjének jelenvalóvá tételeként ragadható meg. Ez a megjelenítés csak a szó és tett egységeként lehetséges, ha valóban Isten testet öltött igéjét akarja hirdetni. Ahogy Isten Fia a szavak és cselekvés megélt és elszenvedett egységében jelentette ki magát, így Isten egyház által hirdetett igéje is hasonló egységben jelenti ki magát. A liturgián belül ez az egység a prédikációban kimondott és az úrvacsorában ünnepeelt ige kölcsönös kapcsolatában és egymásrautaltságában nyilvánul meg. Krisztus Isten igéjeként ajándékozta magát az embereknek a prédikációban és az úrvacsorában. Bullinger szavaira utalva ezt így fogalmazhatnánk meg: *Communicatio verbi dei est verbum dei*. Isten igéje maga Krisztus, aki az igehirdetésben és az úrvacsorában lesz a miénk. A *communicatio* liturgiai megvalósulását is ki kell szabadítani a nyelvi esemény szűkösségéből, hogy a kimondott szó és a végrehajtott tett egységeként érthessük meg azt. Csak Isten kimondott és ünnepeelt igéjének egysége nyitja meg az utat a teljes és átfogó közlés, kommunikáció előtt. Ha a *verbum divinum* hirdetett ige is, de nem *csak* az, akkor a *verbi divini minister* prédikátor is, de nem *csak* az, hanem a szentségek kiszolgáltatója is egyben. Pontosan erről beszél az Ágostai Hitvallás (CA XII).

Verbum divinum – pro mundo. Isten igéjének teljes kommunikációjára másfelől az egyház mindennapjaiban is éppúgy kell törekedni, mint az istentisztelet keretein belül: a szót és tettet összhangba kell hozni. A református egyháztan nagy súlyt fektet arra, hogy a *verbum divinum* mint liturgiai esemény összhangban legyen az egyház világban végzett szolgálatával. A lutheri hagyománytól eltérően az egyházi tisztség református tana alapvetően nem korlátozza az egyházi szolgálatot a prédikációra és a sákramentumra. Bár rögzítenünk kell, hogy az evangélikus hagyomány a felszentelt tisztség mellett egyéb szolgálatokat is ismer²⁸ – de éppen „azon túl”, míg a mérvadó református vélemény szerint ezek a szolgálatok a felszentelt tisztség *részét* képezik. A többdimenziós tisztség, ahogy azt Bullinger és Kálvin megfogalmazza, az istentisztelet és a mindennapok, a liturgia és a misszió teológiaiilag konkretizált egységének a kifejezése a tisztségekre vonatkoztatva. A *verbi divini minister* ebben a távlatban nem kizárólag a kultusz végrehajtásáért felelős pap, hanem az Isten igéjének hirdetője annak teljes, átfogó életvalóságában. Különösen az egyházvezetői és a diakóniai funkciók jelennek meg az evangéliumhirdetés önálló, a felszentelt tisztséghez tartozó vetületeiként. Ez a református hagyomány egyházi tisztségeket érintő teológiai „kincse”, amit tudatosítanunk kell: a protestáns párbeszédben az Isten igéje nyelvi eseményre szűkítésének korrektívumaként, a tágabb ökumenikus párbeszédben pedig a tisztségek egyébként kevésbé konszenzusos témájának figyelmen kívül hagyott közös pontjaként.

Communicatio verbi dei est verbum dei – ennek felel meg a CA VII értelmezése is, amely a prédikációt, az ünneplést és a megélt keresztyénséget egységben

szemléli: a szentek közösségéről ott beszélünk, ahol az evangéliumot hirdetik, ünneplik és megélik. Az ennek szolgálatában álló ordinált tisztség ezért a többdimenziós igeszolgálatban ölt alakot: Jézus Krisztust hirdeti szóban és tettben, liturgiában és az egyház életében.

Hatodik tétel: az „episzkopé-nek” része van a szóban és tettben megjelenő evangélium hirdetésében

Az előző, ötödik tézis érvelését két irányba folytathatjuk: jelentését a diakóniára vagy a püspöki tisztre nézve egyaránt kifejthetjük. Mindkettő, akár csak az istentisztelet, az egyházi élet alapvető dimenziója. A következő gondolatokat a püspöki tisztnak szenteljük. A protestantizmusban széles körű az egyetértés, hogy az egyházvezetői tisztség az egyházi élet fontos alkotóeleme. A Leuenbergi Közösség közgyűlése (mai nevén a „Európai Protestáns Egyházak Közössége”, EPEK) 1994-ben megállapította, hogy az egyházkormányzat alapvetően részese az „ige szolgálatának”: „Az ige szolgálatához a gyülekezet vezetésének feladata is hozzátartozik. Az evangélikus, református és egyesült (uniált) egyházak egyaránt ismerik a pásztori felügyeletet és az episzkopé-t, amely a felszentelt tisztség része gyülekezeti szinten éppúgy, mint gyülekezet feletti (regionális, adott esetben nemzeti) szinten.”²⁹

Az EPEK-be tartozó egyházak abban tehát egyetértenek, „hogy a püspöki szolgálatot az egyház egységéért végzett igeszolgálatként fogják fel”.³⁰ Ezt az alig tizenéves konszenzusos megállapítást még ízlelgetni kell, hiszen a tisztség, szolgálat, ige és egyház meglehetősen összetett kapcsolatát rögzíti. Annyiban hasznos,³¹ hogy világosan megállapítja: az „ige szolgálata” a protestantizmusban sem korlátozódik az istentisztelet eseményére, azaz az igehirdetés szolgálata nem merül ki az istentiszteleten végzett igei szolgálatban. Az említett konszenzus azért is hasznosnak bizonyul, mert a lutheri és református egyháztan először mondta ki közösen, hogy az egyházkormányzás a *communicatio verbi dei* explicit helye. A püspöki tisztség is akkor részesedik az evangélium hirdetésében, ha az ige szolgálataként ismerhető fel. Ez a többdimenziós, a szót és a tettet a liturgiában és az egyházi életben átfogó szolgálat elválaszthatatlanul hozzátartozik az egyházkormányzáshoz. Ezen a helyen különösen szembeötlő, hogy az Isten ígéjének hirdetése a beszélt nyelvnél szélesebb távlatot vesz igénybe. Az igehirdetés itt nyilvánvalóan a beszéd és cselekvés teljességében történik, és csak a szó és tett hiteles összhangjában fejezi ki érthetően az evangéliumot.

Hetedik tétel: a felszenteléshez kötött tisztség aktív részese az egyházkormányzásnak

Az egyházi tisztségek református teológiája ennek megfelelően az egyházkormányzás feladatát is az ige szolgálatába sorolja: „Az evangélikus, református és egyesült (uniált) egyházak egyaránt ismerik a pásztori felügyeletet és az episzkopé-t, amely a felszentelt tisztség része gyülekezeti szinten éppúgy, mint gyülekezet feletti (regionális, adott esetben nemzeti) szinten.”³²

A fel nem szentelt, „laikus” egyháztagok együttműködése az egyházkormányzásban mindeközben szintén elengedhetetlen, mert az egyházlét integráns alkotóelemeként részvételük mintegy önmagában az egyetemes papság magyarázata. A felszentelt és laikus szolgák egyensúlya (équilibre) a református gondolkozásban az egyházi élet valamennyi vetületét, így az egyházkormányzást is meghatározza. Gyülekezeti szinten ez az egyensúly a presbitérium és lelkészek együttműködésében nyilvánul meg. A vezetési jogosítványok persze a mindenkori politikai kultúra függvényében oszlanak meg. Egyes gyülekezetekben a gyülekezeti tanács felügyeli a lelkészi szolgálatot, máshol a felszentelt lelkész maga is tagja, vagy akár elnöke a presbitériumnak. Akármilyen feszültséget hordoznak is az ebben az összefüggésben felmerülő hatalmi kérdések, a felszentelt lelkész felelőssége az evangélium hirdetésében vitathatatlan. Az idetartozó felhatalmazás különbözik a nem felszentelt, világi gyülekezeti tagok vezetői megbízatásától, és mint ilyen az egyetemes papság szempontjából is nélkülözhetetlen. Másképp fogalmazva: a lelkészi tisztség és a presbitérium meghatározó elemei a gyülekezetnek, ezért a református egyházkormányzás a gyülekezetben a felszentelt és laikus egyháztagok közös és megosztott felelősségén alapszik.

Ha a református gondolkodásban az együttműködés a gyülekezetkormányzásban ennyire meghatározó, akkor kézenfekvő lenne ebből arra következtetni, hogy hasonló együttműködés magasabb, akár összegyházi szinten is elvárható. Hiszen ezen a szinten is – ráadásul egyre sürgetőbben – ki kell alakítani és meg kell valósítani az egyházkormányzat megfelelő formáját, ahogy egyes, a reformáció által meghatározott országok aktuális törekvései mutatják. Éppen akkor, ha azt állítjuk, hogy az egyház egészére nézve a kormányzás gyakorlata lényegileg nem különbözik a gyülekezetitől,³³ a kormányzás szerkezetileg hasonló formája elkerülhetetlennek látszik. Ez pedig – szerintem – csak nyomokban lelhető fel: igaz ugyan, hogy az lelkészi és világi tagok közös felelősségvállalása az országos egyház kormányzásában éppúgy magától értetődik, mint a gyülekezetekben. Ám a gyülekezetekben (a presbitérium és lelkész viszonyában) olyan világosan megkülönböztetett felhatalmazás az összegyházi vezetőtestületekben (legalábbis Svájcban) alig felismerhető. A gyülekezet ismeri a tisztséget (lelkész) és a tanácsot (presbitérium), az országos egyház ezzel szemben csak a tanácsot. Ezen az sem változtat, hogy az egyházi tanács felszentelt és világi tagokból áll össze; a tanács az őt illető funkció mellett nem láthatja el egyidejűleg az Isten igéjének felszentelt szolgálatát is. A svájci református (országos) egyházak* kormányzata, szemben a gyülekezeti gyakorlattal, felszentelt tisztség nélkül valósul meg. A gyülekezetek feletti egyházi struktúrák növekvő jelentőségének korában fel kell tennünk a kérdést, hogy ezzel a református egyházant megfelelően ültet-

* Svájc a meglehetősen önálló kantonok föderációja. Így az eredeti szövegben szereplő országos egyház (Landeskirche) kifejezés valójában az egyes kantonok református egyházait jelenti. (Innen a többes szám.) A „kantonális” egyházak szabad elhatározásból szövetséget alkotnak, ám ez nem azonos a mi fogalmaink szerinti országos egyházzal. Ennyiben a svájci egyházszervezet nem feleltethető meg a magyarországinak, még akkor sem, ha a MRE egyházkerületeinek autonómiájára tekintünk. (Ford. megj.)

jük-e át a gyakorlatba. Véleményem szerint egy csupán a tanácsra* épülő egyházkormányzat nem tükrözi a felszentelt (lelkészek) és a fel nem szentelt (világiak) felelős együttműködését – éppen azzal nem, hogy mindkettőt a tanácsba tömöríti - mivel így a lelkészi tagokat a világi tagok felelősségi körével ruházza fel, és a lelkészek küldetésükből fakadó igeszolgálatának betöltését ellehetetleníti. Ezáltal az egyházi élet két dimenzióját egy szintre hozza, nivellálja, a sajátosan felszenteléshez kötött vezetői küldetést pedig figyelmen kívül hagyja. Ezzel szemben inkább érvényesülnie kell annak, hogy a felszentelt (lelkészi) tisztség részesedik az egyházkormányzás feladatában – mint ordinált tisztség szemben a tanáccsal, az egyház egészében éppúgy, mint a gyülekezetekben.

Nyolcadik tétel: mint minden felszenteléshez kötött tisztségnek, az egyházkormányzásnak is van személyi vetülete

A gyülekezeti és összegyházi szint analógiája az egyházkormányzás tekintetében a felszentelt tisztség egyházi kialakítására is érvényes. A tisztséget pedig annak viselője testesíti meg. A hivatal vagy tisztség nem elvont valóság, hanem a személy és funkció egyesítése a tisztség viselője által. A felszentelt tisztség tehát meghatározott emberek által végzett szolgálat, amelyben sem a szolgálat, sem pedig a szolgálatot teljesítő személy nem tetszőleges, hanem mindkettő lényeges az egyház léte szempontjából. A református egyházkormányzás számára az egyházban és az egyházért végzett sajátos szolgálatával mind a lelkészi, mind a világi képviselő pótolhatatlan. Az egyházkormányzás azon részének személyi vetülete, amelyben a felszentelt tisztség nyilvánul meg, teológiai megalapozott. A református egyházak zsinati rendszerét ez nem kérdőjelezi meg – ahogy a lelkészi tisztség sem vonja kétségbe a gyülekezetek presbiteri rendjét. Nem tárgyszerű a zsinati és episzkopális, püspöki struktúrát egymást kizáró rendszerként értékelni. A kettő sokkal inkább a teljes, átfogó egyházkormányzás alkotóeleme. Anglikán, lutheránus, metodista és 'nota bene' egyes református egyházak is³⁴ ilyen zsinati-püspöki alkotmánnyal rendelkeznek. A gyülekezeti szituációhoz hasonlóan, ahol a lelkészi tisztség mintegy lelki hangként áll szemben a gyülekezettel, a kerületi vagy országos lelkészi tisztség biztosíthatja ezt a lelki hangot az egyház egészének. Ezáltal megteremténk a lelkészi és világi tagok felelősségének egyensúlyát, ahogy ez a gyülekezetekben már régen megvalósult.

** A svájci egyházak alapszabályából is kitűnik, hogy az emlegetett néhány fős vezetőtestület, az (egyházi) tanács – amely az évente általában egyszer ülésező közgyűléstől, azaz a zsinattól elkülönülő grémiumként – valójában az adott egyház vezetőtestülete, bár lelkészi tagokat is számlál, ám az ő lelkészi jellegük különleges szerepet nem játszik (szemben az egyes gyülekezetek vezetésével). A szerző személyes levelezésben is megerősített nézete szerint ezzel éppen a református egyházban megfogalmazott egyházvezetési modell, azaz a lelkészi és nem lelkészi tagok és tisztségek együttműködése szenved csorbát – az előző kárára. Ennyiben a szerző kifogása az egyházunkban honos egyházvezetési gyakorlatot nem érinti, sőt, a Zsinatban, Zsinati Tanácsban, az Elnökségi Tanácsban és az Elnökségben egyaránt megvalósuló, lelkészi és világi tagok közös felelősségvállalásán alapuló vezetési gyakorlatot, amelyben a felszentelt lelkészség és az egyetemes papság formájában megvalósuló „többdimenziós” (ige)szolgálat tükröződik, akár modellnek is tekintheti (vö. 34. lábjegyzet). A svájci egyházak a püspöki tisztelet ugyan is nem ismerik. (Ford. megj.)

Az egyházi tisztség tisztázandó kérdésére jellemző az az igény, amellyel az egyházi, illetve zsinati tanács elnökei, tehát az országos egyház végrehajtó hatalmának képviselői szembesülni kénytelenek. Elsődleges funkciójuknak megfelelően ugyanis nem az egyház egészének elnökségét látják el, hanem az egyházi tanácsot - az egyházkormányzás grémiumát, eszközét – igazgatják, méghozzá az egyházpolitikai irányelvek, például a zsinat által meghatározott törvényhozási célok adta keretek között. A sokhelyütt rájuk ruházott kvázi püspöki feladatok – például beiktatás, lelkészek lelki vezetése, a teológiai munka irányítása, az egyház képviselte – ugyanakkor azt igazolják, hogy szerepük nem korlátozódik az egyházi tanácsokra. Az ökumenikus kapcsolatokban, de a médiumokban is úgy tekintenek a református egyházi tanácsok elnökségeire, mint lelki vezetőkre, és egy sorba helyezik őket egyéb felekezetek püspökeivel. Ezt az azonos „bánásmódot” református oldalról el is várjuk, ami azért figyelemreméltó, mert – legalábbis Svájcban – a kantonok szintjén a római katolikus egyházban is léteznek végrehajtó hatalommal felruházott vezetőtestületek. A református egyházi tanácsok elnökségének önértelmezése azonban magában foglal egy kvázi püspöki dimenziót. Bár megesisik, hogy laikus elnöke van a tanácsnak, többségében azonban lelkészek állnak az egyházi végrehajtó hatalom élén. E mögött valószínűleg az a tapasztalat húzódik meg, hogy egy világi elnök ugyan minden további nélkül el tudja látni a testület vezetését, a kvázi püspöki elvárásoknak azonban nem tud megfelelni. Az egyházkormányzás összegyeházi szinten is nyilvánvalóan kollektív és személyes, lelkészi és világi részből tevődik össze. A személyes egyházkormányzás nem a zsinati kollegialitás alternatívája, hanem annak helyénvaló kiegészítése. Az illetékességi körök összekeverése helyett, aminek ma a legtöbb (svájci) református egyházban szemtanúi vagyunk, a kompetenciák zsinati tanács és egyházi tisztség közötti felosztására lenne szükség, ami az átláthatóságot szolgálná. A II. Helvét Hitvallásra való hivatkozás arra is rámutatott,³⁵ hogy mindközben nem távolodnánk el a református teológiai gyökerektől. Nem az a kérdés dönt arról, hogy a református egyháztan kontextusában a fentiekből következő mérlegelésnek helye van-e, hogy a személyhez kötött püspöki tisztség egyáltalán *hozzátartozik-e* az egyház létehez, hanem az a felvetés, hogy *hogyan alakítható ki* ez konkrétan.

Kilencedik tétel: A püspöki tisztségnek létezik a református hagyománnyal egyező formája

A nyugati egyház ötszázados szakadásának tükrében nem csodálkozhatunk azon, hogy az esetleges református püspöki tiszttel kapcsolatos bárminemű gondolat, legalábbis a reformáció őshazájában, ellenállásba ütközik: „A püspökség képét mifelénk erőteljesen a római katolikus egyház határozza meg”.³⁶ Az egyháztannak nincs még egy olyan mozzanata, amely a felekezeti különállás olyan meghatározó jelképe lenne, mint az egyházkormányzás helyes rendjének kérdése. Református oldalon a püspöki tisztség megítélése ezért szorosan összekapcsolódik egy Róma-ellenes reflexszel, nem törődve a ténnyel, hogy egyéb felekezetek is ismerik a személyes püspökség intézményét (így az ókatolikus, metodista

és evangélikus hagyomány, vagy éppen a jelentősen növekedő ortodox egyházak). Ezt a reflexet egyházpolitikai realitásként persze figyelembe kell venni, ám egyháztanilag aligha tartható. A személyes püspökségnek voltak és vannak a római katolikustól eltérő megnyilvánulásai. A felszentelt püspöki tisztség az ökumenikus közösség jórésztében az egyházi élet elengedhetetlen vonása, konkrét formáját ráadásul az egyháztörténelem valamennyi korszakában az az egyház határozta meg, amelynek javát szolgálta. A püspöki tisztségnek meg lehet, és meg is kell találni a református hagyománnyal összhangban álló formáját. Aligha formálódna ez a római katolikus püspökség képére, lényegi vonásaiban eltérne attól, másokban viszont hasonlóságot mutatna vele. A református püspöki tisztséget nem értelmezhetjük a zsinati struktúra alternatívájaként, annak kiegészítéseként viszont igen; a református egyháztannak megfelelő, ökumenikus kitekin-téssel és felelősséggel kialakított formában.

Hogy milyen formában? Erre a kérdésre természetesen csak egy zsinati folyamat keretei között adhatunk adekvát választ. A következő alapelvek mind-eközben sorvezetőként szolgálhatnak:

A református püspöki tisztség

- valamennyi felszentelt tisztséghez hasonlóan nyitva áll férfiak és nők előtt egyaránt;
- valamennyi felszentelt tisztséghez hasonlóan Isten ígéjének hirdetését (communicatio) szolgálja;
- egyensúlyt teremt a zsinati felelősség, a testületi döntés és a személyes karizma között;
- a gyülekezetek határain túl egyházi szinten is hallhatóvá teszi a „lelki” hangot („lelkési tisztség”);
- nem helyettesíti, hanem kiegészíti a zsinati egyházkormányzást;
- így nem az egyház hierarchiájának túlburjánzását, hanem a (már meglévő) hierarchia megvalósulását ösztönzi;
- az egyházi tanács elnökségébe való bejutás megkönnyítésével erősíti a fel nem szentelt egyháztagok egyházkormányzással kapcsolatos felelősségét;
- megkönnyíti az ökumenikus kapcsolatokat, hiszen az ökumenikus párbeszéd-ben már igazolt, számos felekezetben elismert egyházi tisztséget létesít.

Véggövetkeztetés

A személyes egyházkormányzás az igehirdető szolgálat elengedhetetlen vetülete. Amennyiben kiegészíti a megkereszteltek egyetemes papságát, Isten ígéjének felszentelt szolgálata sajátos küldetést tölt be Isten népe javára. Ez érvényes a gyülekezetben éppúgy, mint az egyház egészében. A püspökségről folytatott vita éppen ezért nem a hierarchia szerelmeseinek felesleges egyházszervezeti cse-tepatéja, hanem annak kifejeződése, hogy rendkívüli lelki-szellemi kisugárzással bíró emberekről, akik egy olyan tisztséget öltenek magukra, amely által az ilyen férfiak és nők karizmája az egész egyházat szolgálhatja, nem kellene lemondanunk. A személyes egyházkormányzás, a püspökség ráadásul az ökumenikus pár-

beszéd egyik kulcskérdése, amellyel a szembenézést a református hagyomány képviselői saját érdekükben és a világban élő egy Krisztus test javára immár nem halogathatják.

(Fordította: Ódor Balázs)

JEGYZETEK

1. Leuenbergi szövegek 1: „Jézus Krisztus egyháza”, Frankfurt a. M., 1994, (2.5.1.1) 21. – 2. Uo. 32. – 3. Vö. uo. 34. – 4. Leuenbergi szövegek 2: „Sákramentum, tisztség és felszentelés”, Frankfurt a. M., 1995, ezen belül is „Tételek a ’tiszttség és felszentelés’ kérdésében meglévő egyetértésről a Leuenbergi Konkordia egyházai között (Neuendettelsau Tézisek 1982/1986)”, 3. tétel, 88k – 5. Dogmatikus konstitúció az egyházzal (Lumen Gentium), 1964, 2. fejezet 10. pont: „A hívők közös papsága és a szolgálata, azaz hierarchikus papság - jóllehet nemcsak fokozatilag, hanem lényegileg különböznek egymástól - egymásra vannak rendelve; mert mindegyik a maga sajátos módján Krisztus egy papságából részesedik.” – 6. Leuenbergi szövegek 1: „Jézus Krisztus egyháza”, (1. megj.), (2.5.1.1) 32k. – 7. „Tehát a papi hivatal és az egyházi szolgálat nagyon különbözik egymástól. Amaz ugyanis közös minden keresztyénnel, amint előbb említettük, de emez nem.” II. Helvét Hitvallás, XVIII.8. – 8. Ld. például Schaffhausen Kantoni egyházának rendtartását (2006), 130. cikkely 1. bekezdés: „Az evangéliumi református egyház alapelve, hogy a laikusok és felszenteltek között nincs lényegi különbség. Ezért a református egyház bármely arra alkalmas tagja teljesíthet az ordinált személlyel és a presbitériummal egyetértésben olyan szolgálatot, amelyet szokásosan lelkészek, illetve diakónusok és diakonisszák végeznek.” – 9. II. Helvét Hitvallás, 18.8 – 10. Leuenbergi szövegek 1: „Jézus Krisztus egyháza”, (1. megj.), (2.5.1.1) 32 (Az ún. Tamperei Tézisek 1. tétele, 1986) – 11. II. Helvét Hitvallás (1566), XVIII.1. – 12. Leuenbergi szövegek 1: „Jézus Krisztus egyháza”, (1. megj.), (2.5.1.1) 32 (Az ún. Tamperei Tézisek 1. tétele, 1986) – 13. uo. – 14. Leuenbergi szövegek 2: „Sákramentum, tisztség és felszentelés”, (4. megj.), ezen belül is „Tételek a ’tiszttség és felszentelés’ kérdésében meglévő egyetértésről a Leuenbergi Konkordia egyházai között (Neuendettelsau Tézisek 1982/1986)”, 3. tétel, 89. – 15. Uo. 2., 88. tétel – 16. J. Calvin: Die Kirchenordnung von 1561, kiadta E. Busch, A. Heron (Calvin-Studienausgabe, 2. kötet), Neukirchen-Vluyn 1997, 239–279. (239) – 17. uo. 241. – 18. uo. 253. – 19. uo. 255. – 20. uo. 257. – 21. P. Opitz: Das Amt und die Ämter – eine Erinnerung an die Anfänge der reformierten Ämtenlehre, in: C. Famos, I. Dalferth (szerk.): Das Recht der Kirche, Zürich, 2004, 81–108 (84): „A vénék és diakónusok tisztét ugyanakkor Kálvin nem egyszerűen az ige szolgálatának rendeli alá, hanem attól különböző funkcióként írja le a Krisztus testen belül.” (94). – 22. II. Helvét Hitvallás (1566), XVIII, 4. – 23. Vö. Opitz: Das Amt und die Ämter (21. megj.) 100. 103k. – 24. H. Bullinger: Schriften, 5. kötet: Dekádok 1549–1551, Prédikáció 3, Zürich 2004, 140. – 25. Ebből a szemszögből azoknak a vitáknak, amelyek egyes református egyházakban a diakónusok és egyéb egyházi szolgálatok felszenteléséről folynak, vannak reformátori kapcsolódási pontjaik. Ugyanezt a logikát követné ugyanakkor az egyházvezetők felszentelése, még hozzá nem földrajzilag kibővült kompetenciával bíró gyülekezetvezetőkként, hanem mint egy sajátos, a gyülekezeti lelkészi szolgálattól különböző egyházi tiszt viselőié.

26. CA VII. – 27. Bullinger elhíresült megfogalmazása („*praedicatio verbi dei est verbum dei*”) magában hordozza félreértelmezésének lehetőségét, még akkor is, hogyha a II. Helvét Hitvallásnak egy olyan fejezetét vezeti be, amely teljesen másra irányul. Vö. II. Helvét Hitvallás (1566), 1. fejezet. A fenti idézet homiletikai jelentéséhez ld. I. Karle: „*Praedicatio verbi dei est verbum dei*”. Bullinger szabálya új olvasatban, EvTh 64 (2004), 140–147. – 28. „A református hagyomány a kezdetektől fogva a szolgálatok sokféleségéről, illetve differenciált tisztségről beszél; de *de facto* az evangélikus egyházak is tudnak az egyházi szolgálatok sokféleségéről a felszentelt tisztségen túl (különösen a 19. századtól)”. Leuenbergi szövegek 2: „Sákramentum, tisztség és felszentelés” (4. megj.), ezen belül is: „Tételek a ’tiszttség és felszentelés’ kérdésében meglévő egyetértésről a Leuenbergi Konkordia egyházai között (Neuendettelsau Tézisek 1982/1986)”, 3. tétel, 89. – 29. Leuenbergi szövegek 1: „Jézus Krisztus egyháza”, (1. megj.), (2.5.1.1) 33. (Tamperei Tézisek 3. tétele). – 30. uo. – 31. Feltűnően bizonytalan marad ugyanakkor, véleményem szerint, a gyülekezet- és egyházvezetés kapcsolata, a „szolgálat” és az (ordinált) tisztség viszonya, valamint annak a meghatározása, hogy mit takar egyáltalán az „ige” fogalma ehelyütt. Az azóta folytatott viták a püspökség lényegéről protestáns távlatban jól tükrözik az eltérő olvasatokat, amelyeket ez a konszenzus megenged. A szóban forgó vitáról aktuális áttekintést adnak Th. Schneider, G. Wenz (szerk.): Das kirchliche Amt in apostolischer Nachfolge. I. Grundlagen und Grundfragen, Freiburg i.Br./Göttingen,

2004., és D. Sattler, G. Wenz (szerk.): Das kirchliche Amt in apostolischer Nachfolge. II. Ursprünge und Wandlungen, Freiburg i.Br./Göttingen, 2006. – 32. Leuenbergi szövegek 1: „Jézus Krisztus egyháza”, (1. megj.), (2.5.1.1) 33. – 33. uo. – 34. A magyar református egyházzal van szó, amelyik a Balkán újrarendezése, a trianoni béke (1920) után részekre szakadt, és jelenleg Kelet-Európa több országában mintegy 3 millió tagot számlál. – 35. XVIII. Fejezet, Az egyház szolgáliról, azok intézményéről és kötelességeiről: „Tehát most is szabad az egyház szolgálait püspököknek, presbitereknek, lelkipásztoroknak és tanítóknak nevezni.” – 36. P. Schmid, in: Basler Zeitung, 2005. 12. 30, 14. Schmid a Svájci Protestáns Egyházi Szövetség elnökségi tagja.

Órsékváltásra készülve

Márkus Mihály dunántúli püspök harmadik ciklusát tölti, ezért egyházunk törvényei szerint nem újraválasztható. A tizennyolc éves egyházvezetői tapasztalattal rendelkező, és az egyházunk történetét is kiválóan ismerő püspököt az egyházkormányzásról és az egyházi választásokról kérdeztük.

– *Mi az egyházkormányzás, hogyan határozná meg ezt a fogalmat?*

– Az egyházkormányzás alapigéje Pál apostolnál a Korinthusi levélben olvasható. A legkorábbi fordítást idézem, amely egyházunkon belül általános alapelve minden egyházkormányzati tevékenységnek: „Mindenek ékesen és jó renddel legyenek” (1Kor 14,40). Tréfás-komolyan szoktam mondani, hogy az egyházkormányzat akkor van „helyén”, ha semmi dolga nincs. Hiszen ha minden ékesen és szép rendben történik, nem is kell vele semmibe beleavatkozni. Az elmúlt bő másfél évtizedre visszatekintve mindig azt kellett megállapítanom, hogy valahol mégis minden teljesen rendben, hiszen rengeteg egyházkormányzati feladatom volt. Ha pedig rövid fogalmi meghatározást kellene mondani, talán szabad egy ilyen modern hasonlatot használnom: az egyházkormányzás az egyháztagok, az egyes gyülekezetek, az egyes nagyobb egyháztestek egymás mellett élésére vonatkozó szabályzó tevékenység.

– *Miért van erre szükség? Nem gyülekezeteiben él az egyház?*

– Gyülekezeteiben él az egyház, és az ellenkezője is igaz: a gyülekezeteiben hal meg az egyház. A két fogalom, ha azonos lenne, nem kellene két szót használnunk rá. Az egyház meghatározását a Heidelbergi Káté 54. kérdés-feleletében pontosan megtanultuk konfirmandus korunkban: „Isten Fia a világ kezdetétől fogva az egész emberi nemzetségből Szentlelke és Igéje által” gyűjti az ő népét. A Heidelbergi Káté eredeti német megfogalmazása szerint közösséget gyűjt magának az Örökkévaló. A magyar gyülekezet szó az összegyülekezésből alkotott fogalom: az összegyülekezés eredménye a gyülekezet. Ebből következik a látható, tapasztalható volta, ugyanakkor az egy-egy konkrét helyhez kötött volta is. A gyülekezet és az egyház egymáshoz való viszonya két hasonlattal is megközelíthető. Ismerjük a kifejezést: cseppben a tenger. A tengervíz minden cseppje önmagával azonos. A tengervíz összes jellemzője jelen van minden cseppben. De egy csepp tengervíz soha nem fog hullámozni, soha nem fog morajlani, soha nem válik végtelenné: ehhez sok-sok valóságos cseppre van szükség. Egy másik hasonlat szerint az ember minden sejtjében zajlik az összes életfunkció: a növeke-